

Сергій ФЕДУНЯК,

викладач кафедри міжнародних відносин факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор політичних наук, професор

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ – ЗАПО- РУКА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Однією із передумов тривалого існування держави як суб'єкта міжнародних відносин є наявність певного рівня безпеки, що дає можливість нейтралізувати загрози, що здатні поставити під сумнів її життєздатність. Це досягається двома шляхами: з одного боку через підтримання внутрішньої стабільності суспільства за допомогою механізмів узгодження інтересів провідних еліт і нейтралізації соціальних конфліктів та інших загроз будь-якого характеру, що впливають із внутрішньої природи суспільних процесів. З іншого боку, мова йде про механізми підтримання зовнішньої безпеки через створення та постійне вдосконалення силових інструментів держави, а також здійснення діяльності на рівні дво та багатосторонньої дипломатії. Лише сукупність внутрішніх і зовнішніх механізмів дає належні гарантії підтримання національної безпеки.

Як не парадоксально, але після завершення “холодної війни” впродовж майже двадцяти років Україна змогла обійтися без належних механізмів забезпечення безпеки, при цьому не втративши державний суверенітет. Як же їй вдалося уникнути внутрішніх та зовнішніх загроз? Для відповіді на це запитання потрібно згадати внутрішні та зовнішні обставини, що сприяли цьому. Перш за все, низька політична активність населення у поєднанні з відсутністю досвіду інституціолізованого спротиву зокрема із застосуванням зброї значною мірою убезпечувала країну від соціальних зіткнень та від зародження передумов тероризму. Суспільне невдоволення проявлялося у вигляді спорадичних масових протестів та трудовою міграцією за кордон. Іншою обставиною, що сприяла підтриманню відносної внутрішньої стабільності, стала відсутність впливової військової еліти з політичними амбіціями та загальний

низький рівень боєздатності Збройних Сил, що унеможливило військовий переворот у країні.

Політичні та бізнес-еліти консолідувалися та зосереджували свої зусилля на формуванні державного механізму, що забезпечував можливість привласнення національного багатства з наступною юридичною і політичною легітимізацією новопрیدбаної власності. Завдяки цьому вони уникали розгойдування човна у вигляді підтримки регіонального сепаратизму, форсованого формування локальної ідентичності тощо через нав'язування двомовності, апелювання до питань геополітичного вибору, що могли б викликати розкол у суспільстві тощо. Іншими словами – поділ суспільного пирога відвертав увагу можновладців від кроків по розвалу країни.

Досить сприятливою для України була й міжнародна ситуація, оскільки після роз-

паду комуністичної системи та СРСР сусіди вирішували нагальні проблеми внутрішнього розвитку та вибору геополітичної орієнтації і тому зовнішня експансія не знаходилася у їхньому арсеналі в якості політичного інструменту. Ще однією обставиною стало те, що усі суміжні країни окрім РФ мали менший рівень економічного і військового потенціалу, ніж наша держава. Мабуть головну роль у відсутності реальної загрози з боку сусідніх країн центральноєвропейського регіону зіграла та обставина, що вони орієнтувалися на вступ до НАТО і ЄС, що вимагало відмови від територіальних претензій до інших держав і, зокрема, України. З більшістю цих країн було створено договірно-правову базу безпеки, що спиралася на підтверджені договори про державний кордон, а також механізми багатосторонньої дипломатії в рамках “Вишеградської групи”,

Центральноєвропейської Ініціативи (ЦЕІ) тощо. Ці механізми утримували країни регіону від висунення територіальних претензій до України і сприяли здійсненню спільних безпекових заходів у контексті широкій концепції безпеки.

З іншого боку східні сусіди-країни пострадянського простору переймалися внутрішніми проблемами становлення державності та стабілізації соціально-економічного становища і тому вони не мали можливостей для зовнішньої експансії. Механізми безпеки на східному напрямі спиралися на інститути СНД та Договору колективної безпеки (ДКБ), або так званого «Ташкентського пакту». Для України основними механізмами безпеки на терені колишнього СРСР було СНД та двосторонні домовленості на рівні президентів. Неформальні зв'язки компенсували відсутність ефективних виконавчих структур у першій половині 90-х рр. Крім цього, поступово з'являлися інституційні механізми захисту національних інтересів України на терені колишнього СРСР у вигляді відповідних двосторонніх та багато-

сторонніх угод.

Проте вже з другої половини 90-х р. відносно сприятлива для України ситуація у сфері безпеки почала погіршуватися, що пов'язувалося з наступними субрегіональними процесами. По-перше, розпочалося розширення НАТО і ЄС на схід. Обидві організації змінили характер геополітичного середовища, встановивши контроль над колишніми радянськими сателітами. При цьому після експансії обох організацій на схід виник феномен “сірої зони”, внаслідок чого Україна виявилася поза існуючими системами безпеки. Вона не увійшла до «Ташкентського пакту» і створеної на його основі Організації договору колективної безпеки (ОДКБ), зважаючи на домінування в них Росії та відсутності спільних безпекових інтересів з більшістю членів вказаних інституцій. Україна також залишилася поза

Однією з головних загроз для безпеки України є тривала відсутність сконсолідованості еліти й суспільства

рамками НАТО і ЄС внаслідок неможливості повноправного вступу до них з

одного боку і неготовності країн Заходу бачити Україну в них з іншого. Обидві сторони, тобто Росія і Захід, реально не могли інтегрувати Україну до власної сфери впливу, проте намагалися використовувати її в якості об'єкту з метою задоволення власних інтересів, користуючись слабкістю держави та її геополітичною аморфністю. Таким чином країна фактично залишилася без надійних союзників та зовнішніх гарантій безпеки.

Все це не могло не заохочувати неоімперський тиск з боку Росії, яка впродовж останнього десятиліття значною мірою відновила свій економічний потенціал, а також суттєво просунулася у напрямку формування авторитарної моделі політичного режиму. Це створило сприятливі умови для відновлення політичного контролю пострадянського простору через формування єдиного економічного (ЄЕП) та оборонного (ОДКБ) простору. Єдиною перешкодою на шляху реінтеграційних процесів виявилася Україна і тому вона стала основним об'єктом дестабілізації з

боку північно-східного сусіда.

Таким чином, зважаючи на характер внутрішніх і зовнішніх процесів, безпеку України можуть очікувати наступні загрози і виклики.

Перше, це тривала відсутність сконсолідованості еліти й суспільства. Егоїзм та відсутність єдиного стратегічного бачення перспектив розвитку країни всередині еліти, а також несформованість спільних цінностей серед широкого загалу неминуче посилюватимуть компрадорський характер політикуму й бізнесу та відмінності у культурно-ціннісних орієнтаціях за регіональною ознакою. Україна залишатиметься розірваною, а звідси й – полем боротьби зовнішніх впливів.

Друге, посилення енергетичної проблеми у вигляді зростання

цьому, на превеликий жаль, виникає сумнів щодо спроможності Збройних сил України відстояти недоторканість кордонів у випадку військового конфлікту.

Комбінація вказаних загроз може поставити під питання саме існування української держави. За даних внутрішніх і зовнішніх обставин Україна не в змозі сформувати адекватні безпекові механізми. Тому лише євроатлантична інтеграція у вигляді повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору зможе реально забезпечити безпеку країни та її державне майбутнє.

Чому саме НАТО в кінцевому підсумку здатний закласти надійні підвалини безпеки? Перш за все, сам

Лише повноправне членство в Організації Північноатлантичного договору зможе реально забезпечити безпеку країни та її державне майбутнє

вартості та доступності енергоносіїв. Суттєво зростає ціна, і в найгіршому випадку, спостерігатиметься значний дефіцит ресурсів через їхню відсутність взагалі. Промисловість та житлово-комунальна сфера як основні споживачі стануть на межі кризи. За таких умов видається цілком реальною масова скупка стратегічних галузей економіки іноземним капіталом.

Третьою загрозою постане перспектива порушення територіальної цілісності з боку Російської Федерації. Цей чинник особливо посилюється із наближенням 2017 р., коли завершать дію угоди по перебуванню Чорноморського флоту РФ на території України. Зважаючи на спрямованість суспільно-політичних процесів у сусідній країні, цілком реальною може стати розігрування «абхазького чи південно-осетинського сценаріїв» у Криму, що полягатиме у продовженні перебування російських військ під приводом захисту російськомовного населення чи підтримання стабільності в регіоні, а в найгіршому випадку – у збройному конфлікті з подальшою анексією території кримської автономії. При

процес вступу до цієї організації далеко виходить за рамки приєднання до військового блоку і, насамперед, означає кардинальну зміну українського суспільства, його модернізацію на засадах демократії, високої ефективності управління та, відповідно, високих стандартів життя людини і громадянина. Цільові програми Україна-НАТО, які діють вже кілька років і спрямовані на підготовку країни до майбутнього членства, майже на 90 відсотків стосуються саме суспільно-цивільної сфери, а не військової організації. Кінцевим результатом інтеграції стане не лише приєднання країни до створюваного на основі Північноатлантичного Альянсу та Європейського Союзу співтовариства безпеки Європи та Євразії, але й повноправне її входження до найбільш динамічної частини світу. Це означатиме гарантування поступального розвитку і конкурентоспроможності держави, забезпечення прав і свобод людини і громадянина, подальше зміцнення міжнародних позицій та авторитету у сучасному світі.

По-друге, особливістю євроатлантичної інтеграції для України є її синхронність

з європейською інтеграцією та взаємно посилюючий ефект, тобто, поступ на шляху входження до Північноатлантичного Альянсу водночас стане частиною підготовки до членства у Європейському Союзі. Для переважної більшості посткомуністичних держав Центральної та Південно-Східної Європи членству в ЄС передувало вступ до Північноатлантичного Альянсу, що дало змогу скоординувати зусилля та об'єднати ресурси політичних еліт та суспільства і, тим самим, виконати умови прийняття до Євросоюзу.

По-третє, приєднання України до безпекових інститутів пострадянського простору, зокрема, ОДКБ створить реальну загрозу безпеці країни, оскільки діяльність контрольованих Росією структур безпеки насправді спрямована на збереження внутрішньої стабільності сформованих автократій та нейтралізацію демократичного впливу з боку країн Заходу. Оскільки нинішня Україна виглядає у такому товаристві «білою вороною», зусилля Росії та її партнерів, насамперед, будуть спрямовані на зміну політичного режиму в Україні. Включення до цієї системи також вимагатиме від Києва адаптації воєнної та безпекової доктрин в антинатовському і антизахідному руслі, а також сприятиме зростання залежності від російського ВПК через прийняття російських стандартів озброєнь тощо. Загальним наслідком стане виникнення політико-економічної залежності нашої країни від РФ, що підвищить ймовірність здійснення реінтеграційних неоімперських проектів на терені колишнього СРСР

По-четверте, проголошення нейтрального статусу також не забезпечить безпеки України. На перший погляд, він видається чи не єдино прийнятним за геополітичних умов, що склалися. Нейтралітет мав би вигляд історичного компромісу в культурно та ідеологічно розколотій країні. Ідею нейтралітету, на відміну від членства в західних чи проросійських інституціях, було б набагато легше вкоренити у свідомість українців. Проте, існує низка обставин, що роблять проблематичним його впровадження. Так нейтральний статус потребує відповідного визнання з боку великих держав (США і

Росії) та укладення багатосторонньої угоди про гарантії безпеки України. Повинен бути виведений ЧФ РФ з української території та прийнята відмова від розміщення збройних сил інших країн. Зараз російська правляча еліта не готова погодитися на нейтралітет України, і до того ж, не видно ознак, що вона це зробить у майбутньому. Сполучені Штати також не в стані відмовитися від впливу на Україну після значних матеріальних та ідеологічних інвестицій в розвиток демократії та партнерства. Європа, попри деякі вигоди нейтрального статусу України, може зіткнутися із зростанням нестабільності на своїх східних кордонах. Для самого ж Києва нейтралітет означатиме продовження російської культурної експансії, посилення діяльності іноземних розвідок основних держав на території України і спроби її втягти до певного блоку, тобто, продовження геополітичної невизначеності.

Отже, очевидно, що варіанти на зразок входження до структур безпеки ОДКБ, проголошення нейтрального статусу тощо не забезпечують нейтралізації існуючих загроз, оскільки не створюють надійних механізмів відвернення посягань на суверенітет і територіальну цілісність країни. Таким чином, найбільш надійним і перспективним є механізм безпеки, що базується на випробуваних інструментах колективної оборони Північноатлантичного Альянсу. Україна стає повноправним членом організації через виконання Плану набуття членства в НАТО. Це означає, що країна вирішує всі свої безпекові проблеми на довготривалу перспективу, спираючись на потужні ресурси США і європейських союзників. Також знімається питання про цивілізаційний вибір і траєкторію суспільного розвитку. Проте, зважаючи на регіональні розбіжності у сприйнятті НАТО, в українських умовах участь в Альянсі вимагає особливої подвійної легітимації з боку суспільства. Дуже важливо, щоб рішення про вступ було прийнято як Верховною Радою, так і шляхом референдуму. Для перемоги на референдумі необхідна, перш за все, консолідація еліти, що дозволило б провести відповідну підготовчу роботу серед населення.